

технологій навчання відповідно до психологічних, фізіологічних та фізичних можливостей дітей старшого дошкільного віку, їх орієнтуванням на шкільне навчання.

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) від 3 листопада 1993 р. зі змінами від 29.05.96 р. № 576.
2. Короткий тлумачний словник української мови / Д.Г.Гринчишин, Л.Л.Гумецька, В.Л.Карпова та інші; Відп. ред. Л.Л.Гумецька. – К.: Рад. школа, 1978. – 296 с.
3. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку // неперервна професійна освіта: теорія і практика: Зб.наук. праць. – К., 2003.
4. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навч.посібник.- К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1960. – 900 с.
6. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М.Бид-Бад; Редкол.: М.М.Безруких, В.А.Болотов и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
7. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы, развитие и опыт: Пособие для учителя/ Поташник М.М. – К., 1988. – С.5–60.
8. Семиченко В.А. Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза: Учебное пособие. – Полтава, 1989. – 86 с.

The article analyzes the peculiarities of training future kindergarten teachers to use innovations in the work with preschool children, and highlights the meaning of the key words “training”, “professional training”, “psychological and pedagogical training”.

Key words: *training, psychological and pedagogical training, professional training, formation of psychological training, technology, educational technology.*

УДК 371.13 : 372.46
ББК 74.1р

Людмила Мацук

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті окреслено основні етапи підготовки майбутніх педагогів до комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів. Зокрема означено, з-поміж предметів початкового шкільного курсу вирішальна роль у навчанні, вихованні і розвитку особистості молодших школярів належить рідній мові. Адже саме від умінь і навичок з рідної мови залежатимуть їх успіхи в оволодінні знаннями з усіх інших предметів, зростання загального розвитку, підвищення культурного рівня, розширення кругозору.

Ключові слова: *підготовка майбутніх педагогів, мовленнєва компетенція, компетентність, молодші школярі, рідна мова, уміння, знання, навички.*

З-поміж усіх предметів початкового шкільного курсу вирішальна роль у навчанні, вихованні і розвитку особистості належить рідній мові. Адже саме від умінь і навичок з рідної мови (читати, запитувати, відповідати, розповідати, переказувати почуте й прочитане, висловлювати свої думки усно й письмово) залежить успіх молодших школярів в оволодінні знаннями з усіх інших предметів, зростання його загального розвитку, підвищення культурного рівня, розширення кругозору тощо.

Реалізація мети шкільної мовної освіти – формування й удосконалення умінь і навичок учнів щодо оволодіння рідною мовою в усіх сферах і видах мовленнєвої

діяльності – вимагає якісної мовно-мовленнєвої і методичної підготовки вчителя початкових класів у вищому педагогічному навчальному закладі.

Аналізуючи стан навчально-виховного процесу вищих педагогічних навчальних закладів України, зазначимо, що вони потребують значної модернізації. Зокрема, у Державній національній програмі “Освіта (Україна ХХІ століття)” окреслено, що “...існуюча в Україні система освіти перебуває у стані, який не задовольняє вимоги, що постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Простежується це у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам і світовим досягненням людства; знеціненні соціального престижу освіченості й інтелектуальної діяльності; спотворенні цілей та функцій освіти...”. Також окреслено важливу роль науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в освітніх закладах України. Від рівня підготовки фахівця, сформованості його професійних якостей значною мірою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на висококваліфікованого спеціаліста [2, с. 23–24].

Відтак, у “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті” зазначено, що основне завдання – це забезпечення пріоритетності розвитку науки, а закон України “Про освіту”, поряд із забезпеченням підготовки висококваліфікованих, освічених кадрів, визначає мету вищої освіти як таку, що сприяє формуванню особистих і професійно значущих якостей (активність, ініціативність, самостійність, висока соціальна відповідальність) [5; 3].

Таким чином, перед системою вищої педагогічної освіти стоїть завдання підготовки фахівців, орієнтованих на майбутнє, які готові до саморозвитку, самореалізації, вміють передбачати тенденції розвитку науки і техніки, спроможні приймати адекватні рішення в умовах сьогодення.

Особливе місце у ВНЗ відведено підготовці майбутніх педагогів початкових класів, які формуватимуть мовленнєву культуру молодших школярів, як громадян і патріотів України. Мова за своєю специфікою і соціальним значенням – явище унікальне: вона є засобом спілкування, збереження і засвоєння знань, формою передачі інформації, частиною національно-духовної культури. Однією з головних цілей навчання мови є формування мовленнєвої компетенції, пов’язаної з оволодінням усіма видами мовленнєвої діяльності та культурою мовлення. Мовленнєвий розвиток ґрунтується на вивченні теорії, оскільки саме теорія дає систему базових лінгвістичних знань, без яких неможливе вільне і грамотне володіння усним та писемним мовленням. У свою чергу розвиток мовлення учнів початкових класів не потрібно відокремлювати від вивчення теоретичних відомостей про мову. Він нерозривно пов’язаний з вивченням системи мови, тому, що мовлення в її усній і писемній формі – це реалізація системи мови. Знання теорії мови – ще не обов’язкова умова гарного мовлення, але знання системи мови, закономірностей функціонування її одиниць розвиває мовлення учнів, вдосконалює його. З іншого боку, усвідомлення ролі мовних засобів для розвитку мовлення є стимулом до засвоєння теоретичних відомостей, мотивує вивчення мовної системи [7, с. 33–34].

Формуючи мовну особистість, необхідно враховувати надбання психології та педагогіки в означеній сфері. Спілкування – непроста передача інформації одній особі іншій. Спілкування – це необхідна умова розвитку людини в суспільстві.

Психологічні аспекти проблеми формування комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів відображено у працях Л.Виготського, М.Жинкіна, І.Синиці, Л.Щерби; педагогічні і методичні питання розробили та окреслили у своїх

працях В.Бадер, О.Біляєв, М.Вашуленко, І.Гудзик, Т.Ладижинська, В.Мельничайко, Л.Мацько, М.Пентелюк, Г.Шелехова та ін.

Отож, мовна освіта в Україні передбачає удосконалення технології навчального процесу, наближення до вимог сучасного суспільства, що потребує високоосвічених, інтелектуально розвинутих громадян, які вільно можуть спілкуватися між собою, утверджуючи статус української мови як рідної і державної. Означене сучасна школа може здійснити за умов підвищення рівня навчання рідної мови, розв'язання методичних проблем, пошуків нових підходів тощо. Майбутній педагог початкової ланки освіти повинен осмислити основні цілі й завдання початкового курсу української мови, сприйняти й усвідомити ті науково-методичні концептуальні засади, на яких ґрунтується його сучасна модернізація; знати актуальні проблеми методики української мови на сучасному етапі, особливості змісту й організації навчання мови і мовлення, методичні поради до вивчення окремих розділів шкільної програми.

Проблеми професійної підготовки вчителів початкових класів розглядаємо у працях учених Ш.Амонашвілі, Н.Бібік, В.Бондаря, І.Зязюна, О.Савченко, Л.Хомич, І.Шапошнікової; мовленнєві вміння вчителя як об'єктивну ознаку його готовності до професійної діяльності простежуємо у дослідженнях Ш.Амонашвілі, Н.Головань, О.Горської, О.Іванової, В.Каліш, В.Усатого та ін. Вчені окреслюють, що формування комунікативного-мовленнєвого розвитку молодших школярів здійснюється з урахуванням компетентнісного підходу, оскільки саме володіння ключовими мовленнєвими компетентностями передбачає готовність використовувати засвоєні знання, навчальні уміння й навички, способи діяльності для розв'язання практичних, пізнавальних, комунікативних завдань.

Аналіз досліджень О. Лурія, І. Горєлова, І. Зимньої, О. Кубрякової та ін. дав можливість розглядати явище компетентності у мові як результат її застосування, "володіння мовою, поєднуючи в цьому понятті ознаки двох понять "мовна і мовленнєва компетенція".

Мовленнєва компетентність є поняттям комплексним, вона охоплює систему умінь (основних елементів культури слухання і мовлення), формування яких має здійснюватися в 1 – 4 класах відповідно до вимог програми [6].

Мовно-мовленнєва компетентність особистості виявляється у засвоєнні знань про мову і сформованості умінь користуватися нею, багатством її виражальних засобів залежно від мети та умов спілкування.

Досліджуючи питання підготовки майбутніх педагогів до формування комунікативно-мовленнєвого розвитку учнів початкових класів, варто брати до уваги технологічний підхід в освіті, а також визначені педагогіці професійні особливості мовленнєвої діяльності вчителя:

- учитель організовує професійну діяльність, керує нею залежно від умов педагогічного спілкування;
- кінцевим результатом такої діяльності є досягнення гуманістично спрямованої мети, пов'язаної з вихованням учнів;
- добір мовних і мовленнєвих засобів здійснюється залежно від потреб, завдань взаємодії вчителя з учнями;
- мовленнєва діяльність педагога в реальній ситуації спілкування будується на відтворенні (рефлексії) стану, поведінки, реакції учнів, вона регулюється змістом зворотної інформації, яку отримує вчитель;

- мовлення вчителя є предметом його педагогічного аналізу й самоаналізу, постійного самовдосконалення.

Майбутніх педагогам необхідно орієнтуватися в тому, які вимоги до знань молодших школярів вони мають ставити, як у цих вимогах поєднувати настанову на запам'ятовування окремих лінгвістичних відомостей з прагненням стимулювати мислительну активність учнів, спрямовану на творче застосування здобутих теоретичних знань у практичній мовленнєвій діяльності. Йдеться про те, що коли мовне або мовленнєве поняття, мовна або мовленнєва норма подаються в підручнику у формі визначення, правила, – це зовсім не означає, що й питання для перевірки їх засвоєння мають бути зорієнтовані переважно на звичайне відтворення поданих у підручнику формулювань.

Відповідно, педагогу важливо переконатися передусім у тому, що учень усвідомив подане правило, і на основі здобутих знань навчився розв'язувати практичні мовленнєві завдання, які виникають не тільки в навчальній діяльності, а й у різних ситуаціях повсякденного життя і спілкування в школі та поза школою. Для цього слід поставити перед ним такі запитання або завдання, які вимагають певного розуміння правила, визначення, опори на істотні ознаки мовного поняття, на прийоми застосування засвоєного правила, поняття в мовній і мовленнєвій діяльності, на наведення відповідних мовних прикладів або мовленнєвих ситуацій, які свідчать, що учень свідомо засвоїв це поняття, правило, настанову чи пораду. Виявлені мовні і мовленнєві вміння можуть розглядатися, як мовно-мовленнєва компетентність у дії, як уміння ефективно здійснювати комунікацію, яка в сучасному суспільстві набуває всеохоплювального характеру. Важливо, щоб майбутні учителі початкових класів, користуючись програмними вимогами, уміли добирати відповідні завдання для учнів з метою формування в них мовленнєвої компетенції з розділу, який вивчається [4].

Відомо, що в структурі мовленнєвої діяльності важлива роль належить лексико-семантичному рівню, тому у процесі підготовки майбутніх педагогів початкових класів до формування мовленнєвої компетенції варто приділити значну увагу роботі зі словом, спрямованій на збагачення, уточнення, закріплення й активізацію лексичного запасу.

Специфіка лексико-семантичного рівня мовної структури, його зв'язки з усіма іншими основними й неосновними рівнями визначає необхідність різнобічного підходу до слова в процесі вивчення рідної мови. У сучасних шкільних програмах з української мови розглядається широке коло питань, пов'язаних з вивченням лексики як системного явища. Наукове обґрунтування методики формування у молодших школярів лексичних умінь спирається на лінгвістичне положення про єдність мови і мовлення. З огляду на це в процесі ознайомлення учнів з лексичними явищами рідної мови необхідно, керуючись принципом практичної доцільності, відібрати насамперед такі лексичні засоби, які дадуть можливість активно використовувати їх у власному мовленні.

Знання лексичного значення слова і вміння його визначати відіграють важливу роль у поповненні словникового запасу молодших школярів, у їхньому мовленнєвому розвитку. Адже зв'язне мовлення учнів має ґрунтуватися на їхньому словниковому запасі, на вмінні знаходити для вираження думки відповідні лексичні засоби та співвідносити їх зі сферою вживання, з орієнтацією на стильову особливість створюваного тексту. Тому, як свідчить практика, майбутніх спеціалістів початкової ланки освіти в процесі роботи над різними розділами методики

викладання української мови, а особливо над методикою розвитку мовлення, необхідно навчити добирати завдання, які забезпечують тісний взаємозв'язок лексико-граматичних знань та розвитку мовленнєвих умінь і навичок учнів [1].

З цією метою на уроках з методики викладання української мови рекомендуємо розробляти підготовчі вправи для формування у молодших школярів умінь відбирати мовний матеріал для складання текстів різних типів і стилів та користуватися мовними засобами відповідно до мети висловлювання. Зауважимо, що в сучасних методиках початкового навчання навчальний текст з будь-якого предмета учні вчать розглядати і розуміти не як певний “пакунок”, з якого можна дістати якусь інформацію, а як своєрідний діалог між його творцем і читачем або слухачем. Творець тексту, у тому числі й молодший школяр, який самостійно створює його в процесі навчальної діяльності, має орієнтуватися на адресата висловлювання: у чомусь його переконувати, щось доводити, описувати, розкриваючи істотні ознаки, характеристики предмета, події, явища, про щось розповісти так, щоб адресат одержав чітке уявлення про мету і зміст створеного тексту. Такий діалогічний підхід до сприйняття і створення учнівських висловлювань учитель виробляє в молодших школярів на кожному уроці мови.

Текстова основа в системі навчальних вправ підручників сприяє посиленню учнівської уваги до опанування таких важливих загальнонавчальних умінь, як слухати, читати і розуміти почуте й прочитане, не тільки сприймати інформацію, а й здобувати її, сортувати, трансформувати, активно обмінюватися нею, виділяти логіко-сміслові частини прослуханого, прочитаного під час переказу. Звертаємо увагу на нові рубрики на сторінках підручників з рідної мови для початкових класів: **Попрацюймо разом! Попрацюймо колективно! Попрацюйте в парах! Виконайте завдання в групах! Побудуйте діалог! Міркуйте так. Візьми до уваги! Перевір за словником та ін.** [1, с. 23].

Як бачимо, побудова сучасного початкового мовно-мовленнєвого курсу, на відміну від того, коли мовленнєві відомості, мовленнєві завдання тільки принагідно вкраплювалися в мовну теорію, у навчальний процес, сприяє активному, динамічному формуванню дитячої мовної особистості, її активному інтегруванню в суспільне середовище. Слід підкреслити, що ті види навчальної діяльності, які відповідно до “Державного освітнього стандарту” з освітньої галузі “Мови і літератури” здійснюються в руслі мовленнєвої, мовної і соціокультурної змістових ліній курсу, значною мірою сприяють забезпеченню соціалізації молодших школярів. Сучасний школяр на уроці рідної мови виступає не тільки в ролі слухача, тим більше пасивного, а й у ролі активного співрозмовника, доповідача, коментатора навчальних ситуацій, у яких беруть участь однокласники, учасника навчальних діалогів і полілогів. Саме в таких формах активної навчальної діяльності молодших школярів виявляються адаптивні можливості сучасної мовної освіти, відбувається активна соціалізація учнів, які в процесі шкільного навчання, здобування уже початкової мовної освіти беруть участь у таких видах і формах мовленнєвої діяльності, спілкування, з якими їм доведеться зіткнутися в старших класах, у майбутньому дорослому житті та професійній діяльності.

Таким чином, на сучасному етапі важливо підготувати педагога, який змінить акценти з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип навчального процесу, працюватиме в умовах особистісно орієнтованої системи навчання і виховання, особливості якої майбутній спеціаліст має відчутти і засвоїти, ще навчаючись у вищому педагогічному навчальному закладі.

1. Гольдберг А.М. Особливості оволодіння учнями молодших класів лексикою рідної мови. – К.: Рад. школа, 1959. – 240 с.
2. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Закон України “Про освіту” (зі змінами, внесеними згідно із законами №608 / 96- ВР від 17.12.1996, ВРР 1997, № 178- XIV від 14.10.98, ВРР 1998, № 48) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1999. – № 9: Законодавство України про загальну середню освіту. – С.13–31.
4. Мельничайко В.Я. Удосконалення змісту і методів навчання рідної мови. – К.: Рад. школа, 1982. – 216 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Проект // Шкільний світ. – 2001. – липень. – С.1–16.
6. Орап М.О. Діяльнісний підхід до розвитку мовлення // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія 3: Педагогіка і психологія. – 1997. – №1(3). – С. 140–142.
7. Сирник І.В. Удосконалення мовленнєвого розвитку першокласників у період навчання грамоти // Матеріали науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи початкової освіти”. – Глухів, 1999. – С. 33–35.

The article outlines the main stages of future teachers' training to communicative-speech development of junior schoolchildren. In particular it is defined that among the subjects of initial school course the decisive role in training, education and personal development of junior schoolchildren belongs to native language. Because exactly their success in mastering the knowledge of all other subjects, the growth of overall development, raise of the cultural level, expanding of view will depend on abilities and skills of the native language.

Key words: *future teachers' training, language competence, competence, junior schoolchildren, native language, abilities, knowledge, skills.*

УДК 378. 811.161
ББК 81.2Укр-5

Алла Нікіміна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті висвітлено одне з актуальних питань упровадження компетентнісного підходу в навчання лінгвістичних дисциплін у вищій школі. Проаналізовано шляхи формування лінгвокультурознавчої компетентності студентів-філологів – майбутніх учителів української мови і літератури. Автором схарактеризовано лінгвокультурознавчу компетентність у колі суміжних професійно значущих компетентностей студентів; обґрунтовано з погляду лінгводидактики зміст і аспекти лінгвокультурознавчої компетентності студентів-філологів.

Ключові слова: *лінгвокультурознавча компетентність, компетентнісний підхід, лінгводидактика, студенти-філологи, зміст і аспекти лінгвокультурознавчої компетентності.*

Постановка проблеми. Компетентнісний підхід до навчання студентів-філологів передбачає формування в них низки компетентностей, що становлять основу професійності вчителя-словесника. Суть освітнього процесу загалом в умовах такого підходу – це створення відповідних ситуацій і стимулювання дій, що уможливають формування тієї чи тієї компетентності. Лінгводидактика, ураховуючи дослідження педагогіки, психології, психолінгвістики, здійснює пошук ефективних шляхів формування компетентностей, пов’язаних з розвитком мовної, мовленнєвої, риторичної, комунікативної, дискурсної особистостей студента, який у